

KOPPELING

Als kinderen kiezen voor Carry en Harry

Kinderboeken: spiegels van de tijdgeest

M.J.A. Zwikstra-de Weger

't Is herfstvakantie, Marleens eerste vakantie in de brugklas. Ze is naar de bibliotheek geweest. Hè, na al dat huiswerk eindelijk weer eens tijd om te lezen!

“Zo, je hebt een zware tas”, zegt haar moeder, “wat sjouw je allemaal mee?”

Marleen haalt de boeken tevoorschijn.

“Wat heb je nou meegebracht?” vraagt moeder verbaasd als ze de titels bekijkt. “*Mijn moeders zijn lesbisch en ik ben ook normaal*. Waarom heb je dat uitgezocht?”

“Och, leek me wel leuk.” Marleen pakt de andere boeken.

“Ik begin gelijk met lezen, welke zal ik eerst nemen?”

Hoe zou Marleens moeder reageren? Ze heeft in elk geval belangstelling voor wat haar dochter leest. Hoe zou u reageren? Kent u de stelling: *het lezen van moderne literatuur is goed om je eigen tijd te leren kennen*? Daarmee wordt vaak het lezen van eigentijdse literatuur verdedigd. Ik ben van mening dat deze stelling minstens zo sterk opgaat voor de jeugdliteratuur. Met een tochtje door jeugdboekenland aan de hand van enkele thema's wil ik u daar iets van laten zien.

Veel kenmerken van deze postmoderne tijd: individualisme, openheid in woord en gedrag, tolerantie, onzekerheid, en warsheid van normen en waarden vind je in het hedendaagse jeugdboek terug. Je kunt ook zeggen: onze tijd kenmerkt zich door het centraal staan van de mens. De mens, die wel zeg maar religieuze gevoelens kent, maar God niet nodig denkt te hebben. Die tegelijk toch - soms wanhopig - op zoek is naar houvast.

In zo'n tijd groeien onze kinderen op en kiezen ze hun boeken.

Harry en Carry

Het is nog niet zo lang geleden dat er in de gereformeerde pers heftige discussies gevoerd werden over de omstreden populariteit van Harry Potter. Het is wel verbazend om te zien welke aandacht J.K. Rowling met haar boeken over het tovenaartje krijgt - zo ongeveer over heel de wereld. Bij kinderen én volwassenen is Harry Potter favoriet en toen een jaar geleden de film over deel 1 uitkwam, zaten de bioscopen vol. Er is blijkbaar een markt voor deze verhalen over fantasie en magie, waarin het kwade uiteindelijk door het goede overwonnen zal worden. Dit staat ver af van de bijbelse boodschap van redding en verlossing, maar past wel in een mentaliteit die gaat voor het goede in de mens. Al aarzel ik nog steeds om deze boeken als occult aan te merken, ik ben wel van mening dat ze vanwege griezelige en gewelddadige passages beslist niet geschikt zijn voor jonge kinderen. Toch koos de Nederlandse Kinderjury voor beide leeftijdscategorieën (6-9 en 10-12 jaar) overduidelijk voor Harry Potter.

Dit jaar moest Carry plaats maken voor Harry. Een flink aantal achtereenvolgende jaren was het namelijk de populaire schrijfster Carry Slee, die de hoofdprijzen van de kinderjury in de wacht sleepte. Voor de vijftien kinderjury's die er tot nu toe waren, schreef ze maar liefst acht keer een winnend boek! Ook die keus sluit aan bij de tijdgeest. De boeken van Slee kenmerken zich door oppervlakkigheid. Al durft zij het aan zware thema's in haar boeken aan te snijden, ze doet dat in een luchtige flitsende stijl, die blijkbaar veel kinderen en jongeren aanspreekt. Daar is op zich nog niks mis mee. Maar het zit 'm in de levensstijl die ze beschrijft, waarin een besef van normen en waarden niet bepaald sterk is. Of het nu gaat om pesten, mishandeling, verslaving, verliefdheid, homofilie, (seksuele) intimidatie, ziekte en dood, ze maakt er een verhaal van over vlotte figuren die zich gemakkelijk in allerlei nesten weten te werken, en er ook weer uit. Maar het zijn egoïstjes die als het ze uitkomt, ouders, vriendjes of leraren bedriegen en dat nog weten goed te praten ook. Ze bedienen zich van vloeken en andere schuttingtaal. Dat ze vaak verliefd zijn hoort erbij, maar het is een elkaar willen hebben voor zichzelf. Met liefde - gericht op de ander - heeft het niets te maken. Het is te zorgeloos, de echte emoties komen niet boven water.

Enkele voorbeelden: in het boek *Razend*, waarin Sven door zijn vader mishandeld wordt, zijn de problemen de wereld uit als een deskundige mevrouw een avondje is komen praten. In *Paniek* blijkt Jorrits beste vriend homo te zijn, maar Jorrit denkt eerst alleen aan zijn eigen zaakjes: dat Ruben hem niet vertrouwde en dat hij zich nu door hem bedrogen voelt. In *Spijt!* wordt Jochem zo erg gepest, dat hij zichzelf verdrinkt. David, die het wel voor hem had willen opnemen, denkt alleen aan zijn eigen schuldgevoelens.

Aangrijpend

In veel boeken vormen ernstige ziekte of de dood het thema. In alle openheid en vaak heel invoelend wordt daar dan over geschreven. Mooie boeken dus. Of de hoofdpersoon zelf de patiënt is of iemand uit zijn omgeving, de verhalen zijn zo geschreven dat je als lezer meeleeft en je je in de situatie inleeft. Het zal maar gebeuren dat je in je jonge leventje met zoiets moeilijks te maken krijgt. Blijkbaar worden deze boeken graag gelezen, ze worden zelfs bekroond.

De tijdgeest uit zich in boeken als deze door onzekerheid en twijfel. Hoe ga je ermee om als je zo erg ziek bent? Wat gebeurt er met je als je sterft? Is er een hemel? Vragen waar hoogstens vage antwoorden op gegeven worden. Ik geef er een paar voorbeelden van. In *Achtste-groepers huilen niet* van Jacques Vriens (gekozen door de Kinderjury van 2000) is bij Akkie een hersentumor ontdekt. Het gaat snel slecht met haar en ze sterft. De juf weet niet goed, of Akkie nu in de hemel is of niet. Sommige mensen geloven dat er een hemel is, anderen zeggen dat er niets meer is als je dood bent, zegt ze. En als je wilt bidden, moet je dat doen, maar je kunt ook zo aan Akkie denken.

Onlangs werd bekend dat de christelijke kinderboekenprijs 'Het hoogste woord' en de EigenWijsPrijs (want er is ook een christelijke kinderjury!) van dit jaar gaan naar Ben Slingenberg voor zijn boek *Een e-mail voor Lumie*. Ook Lumie sterft aan kanker. Haar verpleger in het ziekenhuis had haar over Jezus verteld en ze geloofde zelf dat ze naar het hemels paradijs zou gaan, en daar op de anderen zou wachten. Aan het eind van het boek lijkt het dat haar ouders ook gaan geloven. Maar dat God voor zijn kinderen zorgt en dat Jezus hun Redder is, komt jammer genoeg niet aan de orde.

Kees Opmeer schreef *Maaïke Champignon*, over een meisje dat haar ernstig zieke vriendinnetje opmontert met leuke brieven. Greet Beukenkamp schreef *Mist* over een meisje van wie het vriendje verongelukt. Omdat niemand van de vriendschap wist, moest ze alles alleen verwerken. Arno Bohlmeijer maakte met zijn gezin een ernstig ongeluk mee, waarbij zijn vrouw omkomt: mama is nu naar 'het licht'. Hij beschrijft het langzame herstel van hem en zijn twee dochtertjes vanuit het oogpunt van het oudste meisje in *Ik moet je iets heel jammers vertellen*. Niemand weet wat er gebeurt als je dood bent, is de conclusie in *Yasha's vader*, een boek voor jonge kinderen door Judith de Beer. Ik noem nog *Schuilen in een jas*, waarmee Benny Lindelauf een boekje over leukemie schreef, dat in ziekenhuizen gebruikt wordt als voorlichting voor kinderen en hun ouders.

Open en bloot

In het laatstgenoemde boekje woont het zieke jongetje bij zijn twee vaders. Ik vind dit een duidelijk voorbeeld waarin zo'n alternatieve situatie in alle openheid beschreven wordt, zelfs voor jonge kinderen. Alles moet kunnen: dergelijke abnormale gezinsverhoudingen worden beschreven als heel normaal. Liefde en seks komen open en bloot aan de orde, kinderen praten erover alsof ze er alles van weten.

Mijn moeders zijn lesbisch en ik ben ook normaal is een boek van Odiel Reef over een gezin met twee moeders. Het vierde kindje is op komst. U vraagt hoe dat kan? Wel, er bestaat toch zoiets als donorinseminatie en of ze het nu leuk vindt of niet, het hoofdpersoonnetje kan er alles over vertellen. Een homofiele oom die met zijn vriend trouwt, ach waarom niet? Vader spot er wel eens mee, maar het gebeurt gewoon in *Ik word nooit normaal*, door Anke Kranendonk.

Voor kinderen van een jaar of 13-14 is het vanzelfsprekend dat zij naar een disco gaan, dat zij roken, dat ze alles van chatten weten en met een mobieltje op zak lopen, dat zij zoenen met kinderen van het andere geslacht, als je tenminste hedendaagse kinderboeken moet geloven. Ook hoort het gebruik van lelijke woorden en vloeken erbij. Het weekend is er voor feestjes en die beginnen laat en gaan door tot diep in de nacht. Gescheiden ouders met zo nu en dan een andere partner, daar doe je niet moeilijk over. Het ouderlijk gezag is er wel, maar beperkt zich vaak tot dialoog en overleg. Behalve de al genoemde boeken van Carry Slee passen ook *Afblijven* en *Kappen!* van haar in dit plaatje. Ronduit ongegeneerd zijn de boeken van Hayo van der Heyden over Jeroen en Pauline, *Kusjes*, *Zoenen*, *Strelen*, *Vrijen*, *Liefde*. In het eerste deel zijn de kinderen 9 jaar! Ook bij de ouders is trouw niet zo'n hoogstaand begrip.

De moeder van Marleen

Ik ga nog even terug naar de moeder van brugklassertje Marleen. Ze zou als volgt kunnen reageren:

- Dat boek van die moeders breng je maar meteen terug, hoor, dat moet je maar niet lezen.
  - Geef dat boek eerst maar eens aan mij, want ik weet niet of dat wel wat voor jou is.
  - Laten we er eerst maar eens over praten of je het wel zult snappen.
  - Mag ik dat ook lezen? 't Lijkt me interessant. (Met de gedachte: da's meteen een aanknopingspunt voor een gesprekje.)
- Hoe zou u zoiets aanpakken? Of ziet u nooit wat uw kind leest? Hoe kritisch zijn kinderen in hun leesgedrag? Dat hangt natuurlijk wel van hun leeftijd af. Maar beseffen ze in alle onzekerheid bij ziekte en dood, wat juist de troost en de zekerheid van het geloof inhouden? Herkennen ze het ongewone in de levensstijl van mensen die zonder God leven en hoe kijken ze daartegen aan? Onze kinderen zijn net zo goed kinderen van deze tijd! Zijn ze weerbaar?

Er bestaan heel wat mooie en boeiende boeken, met een goede karakterbeschrijving waar je van kunt genieten. We

kennen knappe jeugdboekenschrijvers. Boeken doen iets met je. Dat maakt het ook zo moeilijk voor ouders en leerkrachten óf en wanneer je een boek nu echt onbevangen kunt laten lezen. Ook boeken met een minder argwaan wekkende titel zijn niet per definitie onschuldig. Als ik de moeder van Marleen was, koos ik voor mogelijkheid d.! En u?

De boeken uit dit artikel nog even op een rijtje:

Judith de Beer, *Yasha's vader*, Lemniscaat Rotterdam.

Greet Beukenkamp, *Mist*, Sjaloom Amsterdam.

Arno Bohlmeijer, *Ik moet je iets heel jammers vertellen*, Van Goor Amsterdam.

Hayo van der Heyden, *Kusjes, Zoenen, Strelen, Vrijen, Liefde*, Elzenga Tilburg/Amsterdam.

Anke Kranendonk, *Ik word nooit normaal*, Lemniscaat Rotterdam.

Benny Lindelauf, *Schuilen in een jas*, Van Goor Amsterdam.

Kees Opmeer, *Maike Champignon*, La Rivière & Voorhoeve Baarn.

Odiel Reef, *Mijn moeders zijn lesbisch en ik ben ook normaal*, Sjaloom Amsterdam.

J.K. Rowling, *Harry Potter en de steen der wijzen*, en volgende drie delen, De Harmonie Amsterdam.

Carry Slee, *Afblijven, Kappen!, Razend, Spijt!*; Van Holkema & Warendorf Houten. *Paniek*, Prometheus Lucifer Amsterdam.

Ben Slingenberg, *Een e-mail voor Lumie*, Callenbach Kampen.

Jacques Vriens, *Achtste-groepers huilen niet*, Van Holkema & Warendorf Houten.